
Konferencja naukowa poświęcona problematyce socjologii literatury.

Biuletyn Polonistyczny 13/37, 9-13

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KONFERENCJA NAUKOWA POŚWIĘCONA PROBLEMATYCE SOCJOLOGII LITERATURY

Konferencja poświęcona zagadnieniom socjologii literatury została zorganizowana w dniach 12-14 stycznia 1970 r. z inicjatywy Pracowni Poetyki Historycznej Instytutu Badań Literackich PAN. Oprócz polskich teoretyków literatury w Konferencji udział wzięli również literaturoznawcy z Bratysławy - prof. František Miko, doc. Peter Liba i dr Anton Popović, oraz z Pragi - dr Ladislav Gavlik.

W centrum uwagi referentów i dyskutantów znalazły się problemy, których znaczenie i aktualność poznawcza dla współczesnej nauki o literaturze jest dostrzegana, doceniana i dyskutowana. Analizy socjologiczne zjawisk literackich, a w szczególności konkretnych tekstów literackich, zaczynają być pojmowane bardzo rozległe i obejmują coraz częściej zagadnienia z pogranicza nauki o literaturze i nauki o kulturze, teorii komunikacji językowej i literackiej, teorii komunikacji masowej, semiologii i innych dyscyplin. Można mniemać na podstawie wygłoszonych tekstów, iż organizatorom Konferencji nie była obca świadomość pogranicznego, przekrojowego charakteru badań w dziedzinie socjologii literatury. Potwierdza to różnorodność i wieloaspektowość odczytanych i przedyskutowanych prac. Na konferencji wyłoniła się możliwość połączenia wielu metod i wielu punktów widzenia w badaniu jednego przedmiotu: literatury, której wpływu na życie społeczeństw nie jesteśmy w stanie przecenić.

Ogółem na Konferencji wygłoszono dwanaście referatów^x:

1. Janusz Sławiński - Socjologia literatury i poetyka historyczna
/Warszawa/
2. Roman Zimand - Co mogłoby być przedmiotem socjologii literatury?
/Warszawa/
3. František Miko - Metajęzyk analizy tekstu literackiego
/Bratislava/

---

^x Tytuły referatów podane są nie w kolejności ich wygłoszenia, lecz w porządku problemowym.

4. Kazimierz Bartoszyński - Zagadnienie "komunikacji literackiej"
/Warszawa/
5. Aleksandra Okopień-Sławińska /Warszawa/ - Relacje osobowe w literackiej komunikacji
6. Ladislav Gavlik - Czytelnictwo ujmowane z punktu widzenia funkcji literatury
/Praha/
7. Anton Popović - Rola czytelnika w procesie przekładu literackiego
/Bratislava/
8. Edward Balcerzan - Popularność literatury a "literatura popularna". /Na przykładzie poezji i piosenki/
/Poznań/
9. Michał Głowiński - O stylizacji
/Warszawa/
10. Sławomir Świontek - O konwencji teatralnej
/Łódź/
11. Janusz Maciejewski - Folklor środowiskowy. Sposób jego istnienia, struktura, cechy wyodrębniające. /Na przykładzie "folkloru szlacheckiego" XVII i XVIII w./
/Warszawa/
12. Janina Kamionkowa - Literatura a obyczaj. /"Choroba romantyczna" w pamiętnikach i dokumentach pierwszej połowy XIX wieku/.

x

W referacie dra Janusza S ł a w i ń s k i e g o: "Socjologia literatury i poetyka historyczna", zostało przeprowadzone podstawowe rozróżnienie, do którego często powracali dyskutanci, zwłaszcza wtedy, gdy próbowali ustalić przedmiot badań socjologii literatury. Chodzi mianowicie o rozróżnienie zadań badawczych socjologii życia literackiego i zadań badawczych socjologii form literackich. Badanie dzieła literackiego, zdaniem Sławińskiego, musi znamionować p o d z i a ł pracy uczonych. Czym innym jest bowiem wyjaśnianie mechanizmów życia literackiego, a czym innym - interpretacja społecznego charakteru form literackiego komunikowania z punktu widzenia np. kultury literackiej nadawcy i odbiorcy wpisanej w

s a m o dzieło. Sławiński wyłączył z własnych badań problemy socjologiczno-genetycznej interpretacji dzieła, jako stojące na najniższym poziomie strukturalizacji tekstu literackiego /dzieło jako objaw rzeczywistości przedmiotowej/, włączył natomiast w obręb swoich badań te problemy, które znajdują się na najwyższym poziomie strukturalizacji tekstu/dzieło jako komunikat o rzeczywistości przedmiotowej, zbiór konwencji/.

Przedmiot badań socjologii literatury oraz zadania, jakie powinna ona spełniać we współczesnej humanistyce, próbował określać doc. Roman Zi mand w referacie: "Co mogłoby być przedmiotem socjologii literatury?". Referentowi chodziło również o wybranie jak najsolidniejszej tradycji metodologicznej dla współczesnej socjologii literatury. Postulował on wybór tradycji formalistów rosyjskich i równoczesną, krytyczną "lekturę" powojennej tradycji strukturalistycznej, prac, między innymi, Levi-Straussa, Barthesa.

Referatem o treści ogólnej, metodologicznej był również referat prof. Františka M i k o pt. "Metajęzyk analizy utworu literackiego". Każda twórczość, zdaniem referenta, jest faktem społecznym, ale, tak czy inaczej, nie może być pozbawiona aspektu antropologicznego. Jeśli stosunek nadawcy i odbiorcy w potocznej komunikacji cechuje zgoda, i ona warunkuje proces wzajemnego porozumiewania, stosunek autora do czytelnika w komunikacji literackiej wyraża stopień konfliktu, który jest zarazem miarą zaznaczania indywidualności artysty w zakresie realizowanego dokonania literackiego.

Badanie literatury uwikłanej w konteksty kulturowe i społeczne narzuca konieczność stałego uwzględniania w problematyce tych zagadnień społecznego modelu komunikacji językowej oraz wykorzystywania trzech podstawowych jego wymiarów: nadawców, odbiorców i treści tekstów, która jest doprowadzana do odbiorców za pośrednictwem złożonej kombinatoryki relacyjnej, funkcjonującej wewnątrz tekstu, a nie tylko poza jego ramami, w oparciu o zróżnicowane właściwości strukturalne języka powieściowego, poetyckiego czy dramatycznego. Problematyką tą zajęli się: doc. Kazimierz B a r t o s z y ń s k i w referacie: "Zagadnienie >komunikacji literackiej< oraz dr

Aleksandra Okopień - Sławińska w pracy: "Relacje osobowe w literaturze".

Ponadto, jako czwarty wymiar modelu komunikacji językowej i literackiej pojawia się coraz częściej zagadnienie jej wyników, efektów oddziaływania literatury na masową publiczność czytelniczną. Zagadnienia te podjęli w swoich wystąpieniach dr Ladislav Gavlik /"Czytelnictwo ujmowane z punktu widzenia funkcji literatury"/ oraz dr Anton Popović /"Rola czytelnika w procesie przekładu literackiego"/. Wszystkie cztery aspekty procesu komunikacji literackiej, ale nie wszystkie w jednakowym stopniu, znalazły swoje próby rozwiązań w pracach odczytanych na konferencji - zarówno tych o treści ogólnej, jak również tych, które relacjonowały wyniki konkretnych badań np. nad czytelnictwem.

Referat doc. Michała Głowińskiego, "O stylizacji", przyniósł problematyzację zagadnień, których istotę można byłoby najogólniej określić jako tropienie przemian stylowych w obrębie procesu historycznoliterackiego. Głowiński zjawisko stylizacji w sztuce /bo nie ogranicza on swoich badań tylko do literatury/ rozumie bardzo szeroko. Podstawowym wyznacznikiem strukturalnym tego zjawiska uczynił stosunek języka danego tekstu do już nieobecnych kodów literackich /i nieliterackich wówczas, kiedy mówi się np. o tekstach muzycznych czy utworach malarskich/. Chodzi mu o wykrycie w analizowanym tekście odwołania do tych systemów znaczących, które są odczuwane przez autora i badacza jako historyczne. Mogą to być kody egzotyczne, historyczne /np. kod literacki lub muzyczny epoki baroku/ bądź kody folklorystyczne. Zagadnieniem nie tylko tytułowo, lecz i problemowo pokrewnym zajął się dr Sławomir Świontek w referacie "O konwencji teatralnej".

Ciekawe zagadnienie podjął dr Edward Balcerzan w referacie zatytułowanym "Popularność literatury a literatura popularna. /Na przykładzie poezji i piosenki/" - tym ciekawsze, że nie bywa ono zbyt często przedmiotem refleksji na terenie badań literackich, lecz jest podejmowane tylko marginalnie, w badaniach, które za główny cel stawiają sobie socjologiczną analizę środków masowego przekazu. Balcerzan roz-

patruje pozycję piosenki - jako należącej do komunikacji masowej, i poezji - jako należącej do komunikacji artystycznej, próbując przy tym wykazać różnice i podobieństwa obu modeli twórczości.

Konferencję zakończyły referaty, które wyborem materiału problemowego wyodrębniały się spośród wszystkich pozostałych, a mianowicie dotyczyły zagadnień historycznych, XVII-wiecznych i romantycznych, ale w zakresie zastosowanych metod badawczych bliskie były zarówno socjologii literatury, jak poetyce historycznej. Były to prace dr Janiny K a m i o n k o w e j, "Literatura a obyczaj. />Choroba romantyczna< w pamiętnikach i dokumentach pierwszej połowy XIX w./", i dra Janusza M a c i e j e w s k i e g o, "Folklor środowiskowy. Sposób jego istnienia, struktura, cechy wyodrębniające. /Na przykładzie >folkloru szlacheckiego< XVII i XVIII w./". Kamionkowa zajęła się prześledzeniem przebiegów życiowych kilku pomniejszych twórców epoki romantyzmu, starając się na ich podstawie wyróżnić charakterystyczne dla tego okresu typy biografii, a co za tym idzie - typy świadomości właściwe tamym czasom. Maciejewski podjął natomiast próbę określenia zjawiska folkloru środowiskowego - szlacheckiego, konstytuującego nieoficjalną, świecką kulturę na przełomie XVII i XVIII w. /tzn. jej swoisty kod/ w stosunku do religijnej kultury oficjalnej.

Mgr Ewa Szary

SYMPOZJUM NAUKOWE „O WSPÓŁCZESNEJ KULTURZE LITERACKIEJ”

Literaturoznawstwo strukturalne dopiero od niedawna zajmuje się analizą dzieł literackich jako zjawisk nie autonomicznych, ale zależnych - od tych kontekstów kulturowych i społecznych, z których zostają one każdorazowo wyprowadzane w świat przez autorów i wydawców, w nieznanie lub spodziewane przyjęcie u czytelników. Badania literackie, próbując określić nie tylko morfologiczną, ale również f u n k c j o n a l-